KALAYCIK KÖYÜ

Şarkışla

ESKİ YAPILAR ve UNSURLARI,
TARIM ARAÇLARI ve PARÇALARI

Derleyen:

Deniz Karakurt

2020

KALECİK (KALAYCIK) KÖYÜ

Kaynak Kişi: Hilmi Kaya
Derleyen: Deniz Karakurt

Kalecik köyü Şarkışla İlçesine bağlıdır. Şarkışla'nın Kuz-yüz denilen bölümünde yer alır. Şarkışla'nın kuzeyinde 29 km. uzaklıktadır. Kızılırmak'ın yanındadır.

Adı: Köyün şimdiki ahalisinin ataları gelmeden önce buralarda Ermenilerin bulunduğu söylenmektedir. Köyün alt tarafında Kızılırmak'a hakim bir kale yeri vardır. Burada Ermenilerin demircilik yaptığı rivayet edilir. Kalenin güneyindeki harmanların kaşından oraların altına doğru giden bir mağara vardır. Köy adını kaleden aldığını söyleyenler olduğu gibi ilk gelenlerin arasında kalaycılık yapan birisi bulunduğu da başka bir iddiadır. Resmi kayıtlarda Kalecik olarak geçmektedir (Kale > Kala > Kalay dönüşümü mümkün olduğu gibi tersi de ihtimal dahilindedir – Derlemeci notu). Benim çocukluğumda insanlar mağaraya çıra ve meşalelerle girerlerdi ancak sonuna kadar gidemezlerdi. Harmanlar Bekiş Ağagil sülalesine aitti. Daha sonra mağaranın ağzı kapatıldı. Köye ilk gelen sülalenin Aşıkoğuları, Davut oğulları ve Rızvanoğulları olduğunu yaşlılardan çok duydum. Zaten bu üç sülale de köyün en kalabalık sülaleleridir.

Tarihçe: Köy halkının buraya ne zaman ve nereden geldikleri hakkında kesin bilgi yoktur. Birçok belge halkın Oğuz boylarından olduğunu kanıtlamaktadır. Büyük çoğunluğu Güneydoğu Anadolu'dan Urfa, Diyarbakır, Antep, Kerkük, Musul yörelerinden gelmiştir. Yer adları ve konuşulan sözcükler bugün bile benzeşmektedir. Büyük bir aşiret olan Alibeglü aşiretine bağlı oldukları rivayet edilir.

Geçmişte Devlet otoritesi zayıflamış eşkıyalık haramilik başlamıştır. Memlekette bir iç göç sürmektedir önceden gelenler sonradan gelenleri yanlarına alarak güç oluşturmak istemişlerdir. Göçler uzun süre devam etmiş komşu köylerden gelenler de olmuştur.

Halk 1400'lerde toprak damlı ahşap evlerde yaşamış, 1950'de yine toprak damlı ahşap evlerde yaşamış, o zamanda tarıma dayalı, hayvan ve insan gücü ile üretim yapılmış,1970'li yıllarda da biz karasabanla çift sürüp tohum ekip, kağnı ile sap çekip döven sürüyorduk. Bundan sonraki gelişmeler hızlanarak devam etmiş 1980'lerden sonra çok hızlanmıştır. Bugün çevremde bulunan genç insanlara 40-45 yıl önceki içinden geldiğim yaşama biçimini ve üretimi anlattığım zaman bir masal dinlemiş gibi oluyorlar. Amacım içinde yaşadığım ve büyüklerimden dinlediğim bu gerçekleri belgelemek ve unutturmamaktır. Yoksa geçmişi kötülemek ya da yüceltmek gibi bir düşüncem yoktur.

Yapılar: Bu yörede konut tiplerinde uzun yıllar fazla bir gelişme olmamıştır. Köyler genellikle su başlarında dağların güneye bakan yamaçlarında kurulmaya çalışılmıştır. Köy evleri birbirine bitişik toprak damlı evlerdir. Komşu evlerinden birbirine geçiş vardır Böyle olmasında düşman istilası ve eşkıya baskılarının etkisi olduğu düşünülmektedir. İçerisinde dede nine, amca, hala, yenge ve onların çocuklarının yaşadığı birleşik ailelerdi. Evler taş toprak ve ağaçtan yapılmıştır. Çamurla sıvanmış, zaman zaman kireç taşı kullanılmıştır. Konutları yapılış ve kullanılış özellikleri bakımından üç

bölümde inceleyebiliriz. İnsanların içerisinde yaşadığı evler, hayvanlarının barınması için yapılan ahır, samanlık ve ağıllar, konukları için yapılmış olan misafir odalarıdır.

Evler: Ailenin içerisinde kendi bireylerini barındırmak için yaptığı yerlerdir. Evlerin yapımı genellikle birbirine benzer ama yine de maharet ister belli bir ustalık ister. Her köyde ev yapabilen ustalar bulunur. Bazen de komşu köylerden ustalar getirilebilir. Bu ustalar ücretli çalışırlar ücret her zaman para olmaya bilir Para yerine büyük, küçükbaş hayvanlar veya buğday olabilir. İnşaat malzemeleri (taş, kerpiç, ağaç) önceden hazırlanır. İşçiliği ise genellikle hane halkı yapar, bayanlar şebeke suyu olmadığı için köy çeşmelerinden kovalarla inşaata su taşır kazanlara doldurur. Bir yandan da yemek yapar. Erkekler ise ustalara taş, kerpiç çamur verir. Zaman zaman ağır işlerde, mesela Hezan (Hezen) atma, direk dikmek gibi çalışmalarda komşular da yardım eder. Evlerin proje ve planları olmaz genellikle var olan arsaya uyum sağlanır. Ancak her evde avlu, evlük, küçük bir ambar damı, sütlük gibi bölümleri bulunur. Evlerin yapımında Duvarlar taş ve kerpiçten çamurla örülür, üzeri ise ağaçla kapatılır.

Evlerin fazla derin olmayan temel duvarları 50 cm. yüksekliğe kadar taşla örülür. Buna “Him” de denir. Yakınlık belirtmek için “him komşusuyuz” derler. Bundan sonrası kerpiçle örülür. Duvarların kalınlıkları 65-85 santimetredir. Eğer duvar dış duvarsa dışa gelen yüzü taşla içte kalan yüzü kerpiçle örülür. Buna tek yüzlü duvar denir. Duvarlar iki usta ile biri içerden, biri dışarıdan örülür. Düzgün olması için içli dışlı ipten çirpi (çipri) çekilir. Birkaç sıra örüldükten sonra çekülle düzgün olup olmadığı kontrol edilir. Çipri, çekül, mala ve çekiç ustanın malzemeleridir. Duvarların arasına harç yerine çamur konur. Çamur yapabilmek için toprak su ile iyice karıştırılarak tam kıvamına getirilir. Ne cıvık nede katı olmaması gerekir. Taş ya da kerpiçten oluşan sıralar konulduktan sonra duvarın üzerine çamur dökülür, mala ile düzeltilir. Üzerine yeni sıra konularak duvar bitinceye kadar aynı işleme devam edilir.

Kerpiç: Duvarın temel malzemesidir, olmazsa olmazıdır. Yapılan kerpiç ne kadar düzgün ve sağlam olursa yapılan duvarda buna bağlı olarak sağlam olur. Sanırım tuğla kültürü de buradan gelmiştir. Her topraktan kerpiç olamayacağı için kerpiç yapmaya uygun yer seçilerek toprak eşilir içerisine saman karıştırılır, su katarak çamur haline getirilir. İçerisinde topaklanmış toprak kalmamasına özen gösterilir. Çamur iki üç gün üst üste işçiler tarafından çiğnenerek karıştırılır. Çamur ekşir ve tam kıvamına gelir. Bundan sonra kalıplara dökülür. Kalıp tahtadan yapılmış dört gözlüdür, kalıpların standart bir ölçüleri olmamakla beraber gözlerin uzunluğu 40 cm. yüksekliği 14 cm. kadardır. İki göz daha enli 19-20 cm. (bunlara anaç denir.) iki gözü 3-4 cm. daha dardır (Bunlara da yavru denir.) Kerpiç yapmak için dört kişi gerekir. İkisi tahtadan yapılmış dört kollu üzerine çamur konan çamur “gecgere”sini (buna teskere de denir) taşıyarak çamuru getirip kalıbın içerisine dökerler. Daha sonra bu işlem tek kişi ile ağaç, demir ve lastik tekerlekli el arabaları ile yapılmaya başlanmıştır. Kalıbın iki tarafında bulunan iki kişi ise elleri ile çamuru kalıbın içine bastırarak yerleştirirler, sonra ellerindeki paçavraları suya batırarak kalıbın içerisindeki çamurun yüzünü cilalarlar. İkisi birden kalıbın uçlarından tutarak yukarı kaldırır kalıbı düz bir yere kor yeni çamurun gelmesini beklerler böylece kerpiç dökme işi devam eder. Kerpiç döküldükten bir iki gün sonra kerpiçler çevrilerek kurumaları sağlanır. Bir hafta kadar sonra kuruyan kerpiçler bir araya toplanarak üçgen prizma şeklinde yığılır. Buradan kağnılarla kullanılacak yere taşınır. Unutmamak lazım ki kerpiç sadece İlkbahar mevsiminde

yapılır başka mevsimlerde yapılmaz. Her ailede yedek kerpiç bulundurulur. Son zamanlara kadar kerpiç para ile satılmadığı için komşular birbirlerine ödünç kerpiç verirlerdi.

Yapı Öğeleri: Evlerin kapısı genellikle ikilidir. Yani kanatlı kapıdır. Bu kapıdan evin avlusuna girilir. Avlunun ortasına 30-35 cm. çapında 2,5 m. uzunluğunda ağaç direk düz bir taşın üzerine dikilir Direğin üste gelen başında 10 cm. uzunluğunda tam ortaya gelecek şekilde bir çıkıntı yapılır. Direkten daha kalın 1 m. Uzunluğunda bir ağaç alınır İki tarafı çapraz yontulur, tam ortasından 12 cm. derinlikte bir delik açılır. Bu deliğe zıvana denir, direğin sivri ucu bu deliğe geçirilir, Buna "çelikli orta direk" denir. Her hangi bir nedenle direk zıvanadan çıkarsa evin o bölümü çöker. İşte zıvanadan çıkma deyimi buradan doğmuştur. Direğin İki taraf tam karşınsa duvarın dibine iki direk dikilir. Bunlara "hezan altı direği" denir. Hezan altı direklerinin yan taraflarındaki köşeye de bir direk dikilir. Hezan altı direği ile köşe direğinin üzerine gelecek şekilde düz bir ağaç uzatılır. Bu ağaca "Çeketutan" adı verilir. Bundan sora iki Hezan (Hezen) karşılıklı olarak direklerin üzerine konur. İkisinin ucu çeliğin tam ortasında birleşir. Böylece hezan yerine konulmuş olur. Eğer avlu iki orta direkli olacaksa ikinci direkte aynı şekilde düzenlenir. Yalnız çeketutan, iki hezan altı direği üzerine konulur. Hezana parelel olan iki duvarın dibine 1,5 m. arayla yan direkleri dikilir. Bunların üzerine de düzgün yontulmuş ağaçlar atılır ki bu ağaçlara yan denir. Bundan sonra sıra damın üzerinin ağaçlanmasına gelir. İki direkli bir binada hezanların arası 3-4 m. uzaklığındadır. Buraya 40-50 cm. aralıklarla yuvarlak ağaçlar konulur, bunlara göz ağacı denir. Yanlarla hezanların üzerine de yine 40-50 cm. aralıklarla yuvarlak ağaçlar atılır ki bunların uzunluğu 2-3 m. boyundadır, bu ağaçlara da kırma adı verilir.

Ağaçların üzerine "Mertek" denilen ince ağaçlar döşenir. Damın ortasında evin büyüklüğüne uygun olarak aydınlatması için bir baca konur. Mertekler toprakla temas ettiği için çürümemesi bakımından ardıç ağacından olması tercih edilir. Merteğin üzerine çamur atılır onun üzerine de toprak atılır. Evin damının çamur ve toprağını köyde bulunan delikanlılar toplanarak atarlar. Bu yardımlaşmadır, ücret düşünülmez. Evin duvarları çamurla sıvanır beyaz toprakla da badana yapılır. Evin diğer bölümlerinin yapısı da tamamen bu tarza uygun olarak yapılır.

Avlunun uygun bir tarafında ocaklık vardır. Buraya çukur açılarak tandır konulur. Tandırın altından yan tarafından bir delik bırakılır. Bu delik avlunun ortasına doğru bir iki metre uzatılır ve üzeri kapatılır. Bu deliğe "köfle deliği" denir tandırın alttan hava alarak yanmasını sağlar. Ocağın üzerinde büyük bir boşluk vardır bu boşluk damdan yukarıya 2 m. kadar yükseğe çıkar. Bu yüksekliğe "Puhare" adı verilir. Puhareden yanan tandırın dumanı ve isi çıkar. Evler İlk zamanlar çıra ve gaz lambası ile aydınlatıldığı için tandırın bulunduğu köşenin duvarına gaz lambası koyma yeri yapılır. Böylece kaz lambasının isi puhareden dışarı çıkar. Puharenin çıkışı 60'a 60 ebadında bir kapakla kapatılır. Bu kapak tandırın üzerine doğru uzanan bir cereğe (uzun ince sırık) bir yanından bağlanır karşı yanına da yer yapılır. Bu cerekle kapak açılır ve kapanır. Bu düzene "Kepenk (Hepenk) adı verilir." Kepenk geceleri kapatılır gündüzleri açılır. Tandır killi topraktan yapılan çamurdan yapılır. Çamurun içerisine iyi tutması için kıl katıldığı da olur. Tandırda odun, tezek, saçma, saman yakılır üzerinde kazanlarla yemek pişirilir. İçerisindeki kızgın külde kömbe (bir tür çörek benzeri ekmek) tandırın yan duvarlarına da hamur yapıştırılarak çörek, lavaş yapılır. Avlunun ocağı yaz aylarında kullanılır. Avlunun uygun olan bir duvarının yanına yerden yüksekliği 25-30 cm. olan yası taşlar veya ağaç kütükleri konur, bunların üzerine iki yuvarlak 20 -25 cm. çapında ağaç uzatılır. Bu ağaçların üzerine içerisinde kışlık

yiyecek olan 400-600 kg.lık un ve bulgur çuvalları yerleştirilir. Duvarlardan birinin yanında da evlerde şebeke suyu olmadığı için günlük kullanılan su kapları konur.

Avludan bir kapı ile evlüğe girilir. Evlükler genellikle iki direkli geniş yapılardır. Evlüğün damının ortasına konan baca ağaçlarla dolandırılarak yükseltilir. Buna çatma denir, yani düz merteklenmez. Evlüklerin de avlular gibi ocaklığı ve tandırı vardır. Burası kış aylarında kullanılır. Evlüğün duvarının birinin dibine ağaç tezgah yapılarak bunun üzerine yataklar yığılır. Akşam alınır sabah tekrar konur. Başka bir duvarın dibine de yine tezgah yapılır bunun üzerine de çeyiz sandıkları dizilir. Ocağın karşısındaki duvara tahtadan raflar yapılır. Evin var olan kabı kaşığı buraya yerleştirilir. Kapıları evlüğe açılan ambar damı, sütlük, küçük oturma odası gibi bölümler vardır.

Evin avluya açılan dış kapısı genellikle kanatlıdır. (İki kapılı) "Kanatlı"; 170-180 cm. genişliğinde 190-200 cm. yüksekliğindedir. Çerçeve şeklide 10-15 cm. ebadındaki ağaçlarla çevrilir. Bu ağaçların altta olanına alt eşik üstte olanına üst eşik, yanlarda kalanına da "Süve" denir. 4-5 cm. kalınlığındaki tahtalar 8'e 10 santimetre ebadındaki kuşak denilen ağaçlar üzerine dizilir. İki kuşağın arası yaklaşık 150 cm. kadardır. Tahtalar birbirine yanaştırılarak hiç aralık kalmayacak şekilde giydirilir. Kapının her kanadının iki kuşağı arsına çapraz olarak birer kuşak konulur. Tahtaların üzerinden başları 5-7 cm. çapında yuvarlak uzun mıhlarla çivilenir. Mıhların ucu kuşak üzerine geri çevrilerek perçin yapılır Kapılar iyice sıkıştırıldıktan sonra üst ve alt kuşaklar kesilerek kapı kanatları birbirlerinden ayrılır. Kapıların kasaları 15x15'lik ağaçlardan yapılır bu kasalara süve adı verilir. Kapı kuşaklarının süveye gelecek uçlarına demirden güllepler çakılır. Gülleplerin bir uçları da süveye çakılır, böylece kapıların açılıp kapanması sağlanmış olur. Kapıların iç kısmına sürgüler yapılır bu sürgülerin sağlam olan meşe ağacından olması tercih edilir. Kapı kapatıldığı zaman bu sürgülerle içeriden kilitlenir. Buna kapıyı sürmelemek denir. Kanatlı kapının sürgüsü türkülere ağıtlara geçmiştir. Kaymak köyünden Aşık Agahi Baba "Seher vakti çaldım yarin kapısın / Baktım kapıları sürmeli / Boş bulmadım otağını yapısın / Çıka geldi bir gözleri sürmeli.'' diyerek söyler. Daha sağlam kilitlemek için de bir ucu yere bir ucu kapının kuşağına denk getirilen 1,5-2 m. uzunluğunda 10-15 cm. çapında ağaçlardan kösler konur. Buna da kapıyı "köslemek" adı verilir. Dıştan kilitlemek için kapının kanadının birine başı halka şeklide olan bir mıh çakılır. Diğer kanada da zerze çakılır. Zerzenin halkası mıhın delikli olan başına geçirilir. Kapı zerzelenmiş olur. Bunun üzerinden de asma kilit takılarak kilitlenir. Daha sonraları büyük anahtarlı frekler (frenkler) de takılarak kilitlenmeye başlanmıştır. Zerze nini üst kısmına tunç ya da sacdan yapılmış 10-15 cm. çapında şişkin bir parça çakılır. Dışardan gelen insan kapı içerden kilitlenmişse içeriye duyurmak için zerzenin ucunu bu şişkin metal parçasına vurarak çıkan seslerle içerdekilere duyurur. Buna kapı çalmak denir. Bir çeşit zil görevi görür. Evin diğer bölümlerinin kapısının yapımı da kanatlı kapının yapımına benzer bir farkla o bölümlerin kapıları teklidir. Kapısı olmayan bölümler de vardır.

Hayvan Barınakları: Avlunun evlüğe karşı olan duvarından da ahıra kapı açılır. Ahırda ailenin hayvan sayısına ve hayvanların cinsine göre yemlikler duvarlara monte edilir. Bunlara "Musur" denilir. Ahırın bir köşesine hayvan pislikleri karamuk gibi çalılardan yapılan çalgılarla süpürülerek biriktirilir. Buraya "bohluh" adı verilir. Biriken pislikler dört saplı gecgerelerle dışarıya çöplüğe iki kişi tarafından taşınır. Ahırın üzerine konulan ağaçların nemde çürümemesi için ardıç ağacından olması tercih edilir. Güvercin meraklısı ailelerde iki direğin arasına bir cerek uzatılır bu cereğin üzerinde de orta bacaya

bir cerek uzatılır bu cereklere tar adı verilir. Güvercinler orta bacadan girip bu tarda dururlar Ayrıca hezan aralarına ve yanların boşluklarına yuva yaparlar buralarda çoğalırlar. Her ahırın güvercini kendi ahırını bilir gündüzleri dışarı çıkar geceleri ahırına dönerler. Bazı ailelerde ahırın bir duvarına tabandan 160 cm. yükseklikte 3-4 m. uzunluğunda ve 2 - 2,5 m. genişliğinde tahtalılar çıkarılır. Kış aylarında aile fertlerinin bir bölümü burada oturur yatar. Yani altta hayvanlar üstte insanlar yatar. Ahırdan da samanlığa kapı açılır. Burada hayvan yiyecekleri depo edilmiştir. Kış boyu buradan alınarak hayvanlar beslenir. Ahır ve samanlığın yapı tarzı avlunun aynıdır. Büyüklükleri ailenin maddi durumuna göre değişebilir.

Davar ağılları: Ağıllar genellikle evlerin yakınlarında onlardan ayrı bir ya da iki göz (bölüm) yapılmış binalardır. Yapım tarzları diğer evlerin yapı tarzlarının aynıdır. Ağaçlarının ardıç olması tercih edilir. Büyüklüğü ailenin davar sayısına göre değişebilir. İçeride kuzular için ve keçiler için tahta veya cereklerle bölmeler ayrılır.

Eski koyun ağılları köyün dışında arazide su bulunan uygun yerlere yapılırdı Ağılın yeri seçilirken arazinin durumu, meraya yakınlığı, mutlaka suyun olması şartları vardı. Bu ağıllar genellikle iki ya da üç bölümden oluşurdu. Birinci kapıdan asıl büyük ağıla girilir, burası oldukça geniştir. En az 4 orta direği bulunur. Buradan küçük olan “Kuzuluk” denen bölüme girilir. Kuzuluklar genelde 2,3 orta direkli olur. Ağılın diğer tarafından “Samanlık” denilen bölüme girilir. Samanlık fazla büyük değildi, genellikle 2 orta direkli olur. Bu ağıların duvarları taş ya da kerpiçten yapılır. Duvarlar alçak, orta direkler yüksektir, ağılın ortası yukarıya doğru bombelidir. Üzerinin kapanması diğer binalara benzer (yani ağaç döşenmesi, üzerini çamurlanması ve toprak damlı olması). Ağılın yanında 4 tane ağaç dörtgen biçiminde dikilir. 2 m. yükseklikte ağaçlar birbirlerine cereklerle bağlanır. Bu cereklerin üzerlerine ot iskif edilir. Bunlara otluk adı verilir. Her ağılın mutlaka otluğu vardır.

Davarlar kışın bu ağıllarda beslenir. Güzün kar kapatıncaya kadar davarlar dışarıda otlatılır, ilkbaharda da karlar erimeye başlayınca otlatmak için dışarıya çıkarılır. Hayvanlar yavrulamaya başlayınca daha bir özen gösterilir, bakıcı sayısı artırılır. Yavrular annelerinden ayrılarak kuzuluk denilen bölümlere konulur. Sabah akşam emzirilir. Emzirme işini hanımlar yapar. Ağılların çokluğu köyden köye ve arazi yapısına göre değişir Bazı ağıllarda çok önceden yapılmıştır. Söz gelimi 300 yıllık ağıllar vardı. Bu ağıllar o sülalenin mirasçıları tarafından ortak kullanılırdı. Buralar efsaneleşmiş ve sembol olmuştu. Davar yetiştiriciliğinde ağılların önemli bir yeri vardı. Özellikle koyunculuğa meraklı köylerde çok ağıl vardı. Hemen her ailenin ağılı vardı (Örnek; Çanakçı köyü). Köylerin büyüklüklerine göre sürü sayısı artardı. Köyde her evin mutlaka davarı olurdu. Günümüzde ilçede davar sayısı çok azalmıştır. Bazı köylerde hiç davar yoktur. Ağıllar 1980’li yıllardan sonra tamamen tasfiye edildiler. Oysa günümüz teknolojisine uydurularak (damlarının çatılanması, yemliklerin modernize edilmesi gibi) daha verimli hale getirilebilirdi.

Misafir Odaları: Köylerde her evin misafir odası olmazdı. Daha çok köklü ailelerin ve ekonomik durumu iyi olan ailelerin misafir odaları olurdu. Bir de eskiden yapılmış olan odalar vardı ki bunlar yüzlerce yıl önce yapılmış olup o sülalenin mirasçıları tarafından ortak kullanılır, sülaleden sayılan bir aile bakardı, bakımını yapardı. Bu odalara sadece misafirler gelmez köy halkı da buralarda toplanır otururlardı. Bunların sayısı köylerin büyüklüklerine göre olurdu, ama genelde üçü beşi geçmezdi. Buralar birer sosyal yardım ve dayanışma yerleriydi.

Misafir odaları evlerden bağımsız olarak ayrı bir yere yapılırdı. Yapının külliyatı üç bölümden oluşurdu. Giriş kısmına aralık adı verilirdi, uzun ve darca bir bölümdü aralığın bir yanına odada kışın yakılacak odun tezek konurdu. Arsanın yapısına göre sağında veya solunda atlık denilen bir bölüm vardı. Buraya gelen misafirlerin atları bağlanırdı. Girişte 2m. kısım ayrılır. Bir tarafına tahtadan yerden 80 cm. yüksekliğinde altı boş yüklük yapılır. Yüklüğün kapıya bakan kenarı tahta parmakçalıklarla 60 cm. yükseltilir. Yüklüğe misafir yatakları düzgünce yığılır, üzerine namazla, tülüce veya kilimden bir örtü çekilir. Yüklüğün ebatları 2'ye 2 metredir. Altta kalan boş kısmına ise günlük yakacak konur. Yüklüğün tam karşısında yine tahtadan 80 cm. yüksekliğinde altı boş, 2'ye 1 m. ebadında bir bölüm ayrılır, buraya içinde içme suyu bulunan bardak, fıçı gibi kablar konur. Altındaki boşluğa ise "el-leğeni", "ibrik" konulur. Odanın bardaklık tarafından boydan boya 3 m. ayrılır. Buraya birbirinden eşit uzaklıklarla 3 tane direk dikilir. İki tane de yüklük ve bardaklığa paralel dikilir (selam direkleri denilir). Bu direkler üst kısımları yanlardan ekli olarak süslü bir şekilde yapılır. Bu direklerin üzerine süslenmiş 20x30 cm. kalınlığında ve odanın uzunluğunca bir kiriş konulur. Direklerin arası da yerden 40 cm. yüksekliğinde tahta parmaklıklarla süslenir. Bu kirişle ayrılan 3m.enindeki bölüme mum sekisi adı verilir. Mum sekisinin dışarıya bakan duvarına iki küçük pencere açılır. Eşkıya ya da başka baskı korkusundan mıdır, yoksa cam olmadığından mıdır tüm odaların pencereleri bir kişi sığmayacak kadar küçük olup dıştan pencerenin kasasına birbirine geçmeli yuvarlak demirler çakılmıştır. Odaya cemaat toplandığı zaman mum sekisine daha çok gençler oturur.

Kirişin yüklükten yanında asıl oda vardır. Odanın giriş kapısının tam karşısındaki duvarın orta yerinden davlumbazlı bir ocak çıkar. Ocağın tabanı yassı taşla döşenmiştir. Daha soba yokken burada yakılan ateşle oda aydınlatılmakta ve ısıtılmaktadır. Odanın ocaklık ve yüklükten yanındaki duvarda biri 80 cm. yükseklikte diğeri buna paralel yerden 2m. yükseklikte pervazlar çakılır. Bu iki pervaz da 2m. aralıklarla birbirine bağlanırlar. Ocaklığın etrafındaki üst pervazlara raflar monte edilir. Yüklükten yandaki duvara 30 cm. derinliğinde ve 60 cm. uzunluğunda dolap yeri açılır ve dolap kapağı ile kapatılarak kilitlenir. Buraya odada içilecek çay, kahve takımları konulur. Odanın duvarlarının kalınlığı 80-100 cm. olup içerisine ardıçtan yan direkleri konulur, direklerin üzerinden dış yüzü iyice düzeltilmiş yanlar konulur. Bir ucu yanların üzerinde bir ucu ise kirişin üzerine gelecek şekilde çapları 25-30 cm. olan iğler 70 cm. aralıklarla konulur, iğlerin üzerine mertek döşenir. Merteğin üzeri çamurlanır. Odanın içerisi çoğu kez bir sanat eseri olan tavanlarla kaplanır. Tabi ki odaların ustaları ayrıdır ve özeldir, her usta oda yapamaz. Odaların sıvası özeldir, evlerde olduğu gibi çamurla sıvanmaz. Odalar kireçle sıvanır. Tatlı kireç denilen bu taşlar kireç ocaklarından çıkarılır. Kireç ocağı öyle her köyde olmaz. Bildiğim kadarı ile Şarkışla merkezde kaleden ve Gazi köyünden çıkarılırdı. Buradan alınan taşlar kağnı arabalar ile oda yapılan köye taşınır, bu taşıma işine çoğu kez komşularda kendi kağnıları ile katılırlar. Bu taşlar belirli büyüklüklerde kırılır. Koni biçiminde içi boş ocaklar bu taşlarla yapılır. Ocağın içine ateş yakılır, yakacak olarak daha çok ısısı az olan diken ve çalılar kullanılır. Taşların çok kavrulmaması sağlanır. Ocaklar bir iki gün soğumaya bırakılır Soğuyan taşlar ocaklardan alınarak sert bir yere konur, ağaçtan yapılmış tokmaklarla ezilir belli bir ufalanmadan sonra eleklerle elenerek kireç tozu elde edilir. Kireç tozunun temiz taşsız ve en beyaz olan kısmı ayrılır. Kalan kısmı içerisine kum katılarak ağaç teknelerde karıştırılıp harç yapılır. Sıva ustası bu harcı ağaç malalarla iskele yapıp duvarlara sıvar, mastarla düzeltir. Bu sıvayı tutturmak oldukça zordur ve ustalık ister. Bu konu türkülere geçmiştir. Yapılan bu birinci kat sıvaya mıhlama

adı verilir. Bundan sonra da ince sıva harcı sadece kireçle yapılır. Bu beyaz kireç düzgün bir şekilde son kat olarak sıvanır. Belli yerlere süslemeler yapılır. Kireç sıvanın üzerine badana boya vb. yapılmaz, kendi zerafeti ile yüz yıllarca kalabilir. Kirlendiğinde yıkanabilir. Günümüzde bu güzel sanat tamamen yok olmuş durumdadır. Bu işi yapanda yaptıran da yoktur. Benim tanıdığım 65 yaşlarında bu sıvayı yapabilen bir usta var. Bundan 50 yıl önce çocuk yaşta öğrenmişti. Benim anımsadığım en ünlü kireç sıvacısı Gaziköylü Ali Usta (Ali Çavuş) adlı kişidir. Şarkışla merkezde de kireç ustaları olduğunu duydum.

Bu sayılan yapı tiplerinin dışında zenginlerin konak denilen evleri vardı. Bu konaklardan daha çok Şarkışla Merkezde birkaç tane de değişik köylerde olduğunu duydum. Şarkışla merkezde Şemsi Efendi konağı bunlara bir örnektir. Ama yine de daha küçük ve basitlerinin olma olasılığı var. Bu konakların özelliği: Geniş bir çevirme içerisinde iki kat olmaları ve üzerlerinin çatılı olmaları, çatının oluklu kiremitlerle döşeli olmalarıdır. Duvarları çarmıh denilen tipte olup taş, kerpiç ve çamurdan yapılmıştır. Üzerleri ağaçla örtülmüştür Hepsi asma tavanlıdır. Oldukça geniş binalar olup odaların içerisinde sedirler vardır. Ayrı ayrı yatak odaları, hanımlar ve beyler için ayrı oturma odaları ve misafir odaları vardır. Yatakların konması için yük dolapları yapılmıştır. Duvarların içerisine giydirilmiş banyoları vardır. Genişçe bir oda mutfak olarak ayrılmıştır. İçerde şebeke suyu olmadığı için tuvaletler evin dışında çevirmenin içerisinde bulunmaktadır. Elbette ki banyo olmayan evlerde tuvalette yoktu. Evlerin dışına kerpiçten basit tuvaletler yapılırdı. Her evin tuvaleti bulunmaz birkaç ev hatta daha çoğu bu basit tuvaleti kullanırdı. Bazı yerlerde de hiç tuvalet olmaz dere kenarlarına veya örenlere gidilirdi. Tuvaletlerde su bulunmadığı için herkes ibriğini elinde götürürdü.

Konutların içerisinde o zamanlar şebeke suyu yoktur. Su mahalle çeşmelerinden kovalarla sabah akşam alınır evde büyük kaplara depo edilir. Bu koşullarda evlerde banyo yoktur. Çocuklar çamaşır teknesi veya çamaşır leğeninin içerisinde yazları avlu ve evlüklerde yıkanır. Kışın ise ahırda yıykanır. Büyükler ise avlunun, evlüğün ya da küçük odalar varsa onların uygun bir köşesinden dışarıya delik açılır, buraya demir boru yerleştirilir. Alta 1’e 1 m. ebadında tahtadan cağlık denilen bir yer yapılır, burada yıkanırlar. Tabi suyu tandırda ısıtmak koşulu ile daha sonra çimento gelince bu cağlar betonla yapılıp üzerleri tahta ile örtülmeye başlanmıştır.

Su kapları: Bakırdan yapılmış kovalar her yıl kalaylatılır. Bunlara bu yörede Helki (Helke) adı verilir. Bunlar suyu uzun süre bozulmadan saklar. Kovaların yanları sac altı tahta olanlarına ise sitil denir. Bunlarda su çabuk bozulur. Bakırdan yapılan kovaların küçük boylarına da “Pahraç” (Bakraç) adı verilir. Topraktan yapılan testiler ve küplerde su için kullanılır. Çam kütükleri oyularak ağzı dar bardaklar yapılır. Son zamanlarda da çam ağacının tahtalarında fıçı yapılmaya başlanmıştır.

Şarkışla ve çevresinde konutlarda ve yaşama biçiminde 1950’li yılların sonlarına kadar önemli bir değişiklik olmamıştır. Fabrika işçiliği, memurluk, küçük işletmeler ve esnaflığın yavaş yavaş gelişmesi ile konut kültürü de özellikle ilçe merkezinde değişmeye başlamıştır. 1960’larda yurt dışına işçi gönderilmeye başlanmış, önce oraya gidecek olan işçilerle ilgili olumsuz dedi kodular çıktığı için yasal yoldan (iş bulma kurumu aracılığı ile) fakirler gitmiş, izine geldiklerinde o söylenen olumsuzlukların olmadığını belirtmişlerdir. Onların orada iyi kazandığını gören Şarkışla halkı buralara hücum etmiştir. Yasal veya kaçak (iş bulma kurumu aracılığı ile gitme giden yakınları ve köylülerinin istekleri ile gitme, anlaşmalı evlenmeler ve turist olarak gidip işçi olma) hangi yolu bulduysa Avrupa ülkelerine

taşınmıştır. Buralara gidenler önce ailelerini götürmemiş, “Hayım” denilen yerlerde toplu yaşamışlardır (Almanca “Heim”: yurt, konukevi – Derlemeci notu). Az para harcayıp kazandıkları paraları memleketlerine göndermişlerdir. Memlekette bu paralarla önce köylerinde alt katı hayvanlar için üst katı kendileri için iki katlı çatılı ahşap evler yapmışlardır. Daha sonra yerleşim yerlerinden ve çevreden arazi satın almışlardır. Her evde bir traktör modası başlamıştır. Bununla da yetinmeyerek Şarkışla merkezden arsa alıp ev yaptırmışlardır. Yurt dışında bulunan her ailenin hemen hemen hepsinin ilçe merkezinde bir veya iki katlı evi vardır. Bu durum Şarkışla’nın ekonomisini hızla geliştirmiş, arsa ve ev fiyatları aşırı artmıştır.

Günümüzde yurt dışı işçiliği şekil değiştirmiş, işçiler ailelerini yanlarına almış, orada 3.kuşak yetişmiş yetişen bu kuşak yetiştiği yerlerin kültürlerinden etkilenmiştir. İşçi olarak giden insanların çocuklarının bir bölümü gittikleri ülkelerde iş kurmuş, büyüklü küçüklü işletmeler açmışlardır. Birinci kuşak işçiler emekli olmuş, kış aylarında oralarda yaşarken yaz aylarında köylerinde veya Şarkışla merkezde yaşamaya başlamışlardır. Bu nedenle köylere çağdaş binalar yapılmış, yazlık olarak kullanılmaktadır. Ülkemizde sanayinin gelişmesi ve tarımın makinalaşması nedeniyle köylerde işsizlik başlamış, yaşam zorlaşmış, yurt dışı ile birlikte şehirlere de göç başlamıştır. Köylerin büyük bölümü boşalmıştır. Özellikle Emlek yöresi dediğimiz köylerde göç çok hızlı olmuştur. Köylerinden bir kaçı hariç neredeyse hiç birinde açık okul bulunmamaktadır. Oysa atmışlı yıllarda bunların tümünde okullar açıktı. Hatta Ortaköy Sivrialan ve Yahyalı Köylerinde Ortaokul vardı. Bu yörenin insanları yurt dışının yanında yurt içinde Ankara, Mersin ve Adana olmak üzere birçok ile dağılmışlardır. Köylerine de yeni binalar yaparak yazlık olarak kullanmaktadırlar. Özellikle Ortaköy Bucağı modern bir tatil köyü görünümündedir. Alevi ve Çeçen köylerinde de durum farklı değildir. Yani sözün kısası tüm köylerde hızlı bir göç mevcuttur.

Köylerin büyük bölümünde binalar çağa uygun olarak yapılmış olup daha çok yazlık gibi kullanılmaktadır.

Tarım: Şarkışla ve çevresinde tarım yüzlerce yıl hayvan ve insan gücü ile yapılmıştır. Elbette tarım araçları da buna göre düzenlenmiştir.

Karasaban (Çift): Tarımın temeli tohumdur. Tohum ekilerek bitkiler çoğaltılabilir. Tohum ekmek için de toprağın işlenmesi gerekir. Toprağın işlenmesi için ilk kullanılmaya başlanan araçta çifttir. Sanırım bu nedenle kırsal kesimde yaşayan insanlara meslek olarak çiftçi denilmiştir. Çifte hayvanlar koşularak toprak işlenmeye çalışılmıştır. Zamanla karasaban denilen aletin yerini atların ve mandaların çektiği kötenler almışsa da bunlar azdır, temelde toprak traktör icat edilinceye kadar karasabanla sürülmüştür. Karasabanın parçaları vardır. Enek, ok, kılıç, demir, övendere (meses), cemek, boyundruk, kayış, halka, yedecek, zelve ve bağlarından oluşmaktadır.

1. Enek. Ters ‘’S’’ harfine benzer yukarısı geriye kıvrıktır, buradan elle tutulur. Aşağıya doğru geldikçe kalınlaşır. Köşeye gelmeye 25 cm. kala bir delik delinir, buraya okun ucu yerleştirilir. Köşeden öne doğru uzayan kısmın uzunluğu 60 cm. kadardır. Köşeden 20 cm. ileriye öne doğru eğik bir delik delinir. Bir delikte ucu eneğe yerleştirilen oka delinir bu iki delik arasına kılıç yerleştirilir. Eneğin ucuna da demir takılır. Demir arkadan öne doğru sivrilerek uzar uzunluğu 45 cm. kadar olup arka tarafı eneğin ucuna geçecek şekilde açıktır. Görevi toprağı yararak işlemektir. Uçtan aşındıkça

demirciler tarafından yeniden uçları sivriltilerek uzatılır. Eneğin yerden yüksekliği 120 cm. kadardır. Enek karasaban çatısının temelidir. Parça parça ağaçtan olmaz tek ağaçtan yapılır. Eneğin ağacı gürgendir. Başka ağaçtan enek olmaz.

2. Ok: 3,5 m. uzunluğundaki düzgün çam veya yabani kavak ağacı dört köşe yapılarak bir ucu enekte açılan deliğe yerleştirilir. Eneğe geçirilen uçtan 40 cm. uzunluğundaki bölüme de büyükçe bir delik açılır. Oradan eneğin tabanında açılan deliğe kılıç takılır. Okun uç tarafına da onar cm. arayla üç delik açılır. Bu deliklere meşe ağacından yapılı 20 cm. uzunluğunda ve 2x4 cm. kalınlığında yedecek denilen ağaç geçirilir Duruma göre üç delikten birine geçirilir. Ok çifti ayakta tutan bir bölümdür.

3. Kılıç: Meşe ağacından 50x8x4 cm. ebatlarındadır. Eneğin tabanındaki delikten okun eneğe geçirilen uçtan 40 cm. uzaklıktaki deliğe geçirilir. Böylece enekle oku birbirine bağlamış olur. Çiftin kurulumu tamamlanmıştır.

4. Boyunduruk: 350x10x5 cm. ebadında çam ağacından yapılır. Ağacın tam ortası bulunur, her iki tarafa da 3 er cm. uzaklıkta delikler açılarak buralara meşeden çiviler çakılır. Boyunduruğun iki ucuna da ikişer delik açılarak buralara meşeden yapılmış bir ucu delikten geçmeyecek şekilde topuzlu, diğer ucu delikten geçer ve zelve bağı bağlanacak şekilde kertmeler açılır. Zelve bağı sırım ya da ip örülerek yapılır.30-40 cm. uzunluğunda olup içteki zelveye sabitlenir. Yani bir boyundurukta dört zelve bulunur. Boyunduruğun ortasındaki 6 cm.lik boşluğa sığır derisinden özel yapılmış kayış takılır, kayışın ucu birbirine geçirilir, çıkmaması içinde bir uçta sabitleştirilmiş olan meşeden yapılan kurşun kalem kalınlığındaki “Vizek” denilen ağaçla sabitleştirilir. Kayışa da meşeden yapılmış halka takılır. Bu halkaya okun ucu takılır, yedecekle çıkması önlenir.

5. Övendere (Meses): Hayvanları sürmek için 2 m. uzunluğunda ucunda nodul denilen ucu sivri demir takılır hayvanlara arkadan bu nodul batırılarak yürümeleri sağlanır. Övenderenin arkasına üçgen şeklinde ve ağzı 8 cm. genişliğinde cemek (mecek) denilen bir yassı demir takılır. Cemeğin ucu nacak ağzı gibi keskindir. Bu cemekle çamur tutan enek kazınır. Böylece çift tamamlanmış olur.

Çiftin kurulmasında demir çivi kullanılmaz. Tüm geçmeler ağaçtır. Ayrıca çifti kurup ayarlamak beceri ve ustalık ister. Ayar iyi yapılmazsa çift çalışmaz. Her köyde çift kurabilen ustalar vardır, çiftleri bu ustalar kurarlar. Önceleri ustalar bu işin karşılığı olarak ücret almazlardı, karşılıklı yardımlaşma olarak görülürdü. Daha sonraları ücret alınır olmuştu. Çifte genellikle öküz ve manda koşulur, atın takımları farklıdır. Tabi bu hayvanları alıştırmak ayrı bir meziyet ister.

Çiftle tohum ekilir, herk (nadas) yapılır. Tüm tohumların toprağa karıştırılmasında çift kullanılır. Ancak çiftin çalışamayacağı çok küçük olan bahçe ve bostan yerleri belle kazılabilir. Çifti hazırlamak ve hayvanları çifte koşmak belli bir beceri ister. Özellikle erkek çocuklar 12-13 yaşlarına geldiklerinde ailenin büyük erkekleri tarafından çift sürmeye alıştırılır. Çiftin bir hat gitmesine “Hevüs” denir. Hevüsün doğru ve düzgün olması önemlidir. Hevüs ince tutulursa iş artmaz emek boşa gider. Kaba tutulursa arada işlenmemiş boşluk kalır zorlanır. Tam ayarını bulmak gerekir. İyi bir çiftçi için bunlara özen göstermek zorunludur.

Tohum Ekme: Şarkışla da tohum sonbahar ve ilkbahar aylarında ekilir. Sonbaharda buğday, çavdar gibi tahıllar ekilir. İlkbaharda arpa, yulaf gibi tahıllarla yem bitkileri ve sebzeler ekilir. O zaman tarlalara suni gübreler atılamadığından tohum elle saçıldığından kuruya ekim yapılmaz, yapılırsa tohumun çoğu yeşeremez çürür. Bunun yerine ot getirir. Günümüzde tohum ekme işi mimzer (mibzer) denen makine ile ekildiğinden ve gübre ile iç içe düştüğünden birazda sık ekildiğinden kuruya ekilebilir. Ot getirmemesi için de ilaçlama yapılır. Eylül, ayından itibaren yağmurların yağması beklenir, ne zaman yağmur yağarda tarladan çift kuru toprak çıkarmaz ise toprak tava geldi ve çift çıktı demektir. Buğdaylar ekilmeye başlanır. Hayvanlar geceden doyurulur, sabah namazı çiftini, tapanını alan çiftçi tarlasının yolunu tutar. Eşeğine de tohumunu yükler. Kaç çift öküzü varsa ona göre tohum götürür. Bir çift öküzle yaklaşık bir veya bir buçuk dönüm yer ekilebilir. Bu da yaklaşık olarak bir veya bir buçuk teneke buğday demektir. İki çift öküzü varsa üç teneke buğday tohumu götürür. Tohumlar çuvallara konularak eşeklerle taşınır. Tarla önce çiftin sürüleceği hevüse dik olarak iki tarafından beş altı hevüs sürülür, buna tarlanın kıyılanması denir ki amaç çift sürerken komşu tarlalara geçip onlara zarar vermemektir. Bundan sonra takriben on metre genişliğinde ve hevüsün uzunluğunca ona paralel olarak bir hat çizilir ki buna evlek denir. Bir kişi önüne büyükçe bir önlük kuşanır içerisine tahılı koyar evleğin eninde ortasına (yaklaşık beş metreye) gelir, sol eliyle önlüğünü tahıl dökülmesin diye tutar, sağ eliyle önlükten aldığı tohum iki yana saçarak evleğin sonuna kadar geniş ve yavaş adımlarla gider tohum biterse takviye alır. Böylece toprağa tohum saçılmış olur, elbette tohum saçmakta belli bir maharet ve alışkanlık ister. Ama aşağı yukarı her çiftçi tohum saçmasını bilir. Bundan sonra hayvanlar çifte koşulur evlekler hevüsler halinde sürülür. Hevüsün başına çıkıldığında çift sürülen tarafa alınır, demir dışa alınarak (eğer demir dışa alınmaz ise hayvanın ayağına batar ki buna hayvanı demirletme denir. Demirleyen hayvan yarası iyileşinceye kadar koşulamaz.) kıyılanmış yerden geri dönülür. Yaklaşık öğleden hemen sonraya kadar çift sürülmeye devam edilir. Sürülecek yer az kaldığında çiftçinin birisi tapana çıkar. Eğer tek çiftçiyse sürülecek yeri bitirince tapana çıkar.

Tapan: 300x20x10 cm. ebadında çam ağacından yapılmıştır. Tam ortadan yanına delinerek buraya 250 cm. uzunluğundaki ok geçirilir. Bu deliğin üzerinden de 10 cm. çapında bir yuvarlak delik açılır, bu delik okun ucundan da geçer. Bu deliğe bastona benzeyen kol kalınlığında bir metre uzunluğunda tutak denilen bir ağaç geçirilir. Okta çift boyunduruğuna çifte olduğu gibi geçirilir. Sürülen yerler bu tapanla düzlenir. Tarla ne kadar düzlenirse o kadar iyi olur. Tohum ekme işi çiftçinin ekeceği tarlası bitinceye kadar devam eder. Kış ayları çıkıp ilkbahar gelmeye başladığında toprak kurumaya başlar. Mart ayının 21 inden itibaren arpa yulaf gibi tahıllar, mercimek nohut gibi baklagiller ekilmeye başlar. Nisan ayında da sebzeler ekilip dikilmeye başlanır.

İlkbaharın ortalarında yani Nisan Ayı sonlarına doğru koşulan hayvanlar kıra çıkarılır. Öküzler mandalar evin erkek çocukları tarafından kırda otlatılır. Evinde 8-9 yaşından büyük erkek çocuğu olmayanların hayvanlarını da ücret karşılığı komşu çocukları otlatır. Bir çocuk en çok 4,5 çift hayvanı güder daha fazlası olmaz. Çünkü dağda iki üç çocuk hayvanlarını birleştirerek birlikte otlatırlar. Her gün aynı çocuklar birlikte olmaya bilir ama genellikle birbirleri ile anlaşa bilen ve akraba çocukları birlikte hayvanları güderler. Çocuklar sabah erkenden hayvanlarını alır kıra çıkarlar orada arkadaşları ile birleştirerek hayvanları saat 11.00’e kadar otlatır, bu saatte suya indirirler. Su ırmak dere olabileceği gibi kaynakların (gözelerin) önüne çamurdan küçük gölcükler yaparak buralardan da

sulaya bilirler. Suladıktan sonra hayvanlar dinlenmeye (yatağa) alınır orada saat 14.00 e kadar dinlendirilir. Bu arada çocuklar çeşmenin başında oturarak azıklarından çıkardıkları yiyecekleri birlikte yerler, çeşitli oyunlar oynarlar.(Çelik çomak, değnek, köstebek oyunları) Boğaları ve mandaları vuruştururlar. Zaman zaman kavga ettikleri de olur. Saat 14.00 ten sonra hayvanlar kaldırılarak yeniden otlatılır. Akşam üzeri tekrar sulanarak güneş batarken köye gelinir. Çocuklar hayvanları otlatırken başları boş değildir. Başları boş olursa ekinleri ve çayırları bastırırlar. O nedenle her köyün kır bekçileri vardır. Hayvanların otlatılmasını bu kır bekçileri yönlendirirler. Çocukların zarar zıyan etmelerini önlerler. Hayvanların bu otlatılma işine "tarçık malı otlatması" adı verilir. Haziran başlarında yavaş yavaş herk koşulmaya başlanır.

Herk (Nadas): Nadasın amacı dinlenmeye bırakılan toprağı havalandırmaktır. Herk yapılmayan tarladan ertesi yıl verim alınmaz. Bunu anlatmak için derler ki ya herk et, ya terk et. Herkin sürülmesi teknik olarak tohum ekmeye benzer. Farkı burada tohum ekilmez, sürülen yerler tapanlanmaz. Herkin zamanı haziran ayının başlarına doğru başlar, temmuz başlarına kadar devam eder. Herkte hayvanlar evde doyurulmaz, kırda otlatılır. Önce sabah akşam birer saat kadar çift sürülür. Bunun amacı hayvanları alıştırmaktır. Buna hayvanların hamının alınması denir. Bir iki gün kadar devam eder. Ham alma işi bittikten sonra normale geçilir. Ailenin kaç çift öküzü varsa o kadar da çift sürecek erkek gerekir. Bu sayıda adamı olmayan aileler köyden ya da komşu köylerden fazla adamı olanlardan ücreti ile adam tutarlar ki buna "herkçi tutma" denir. Şöyle ki sabah şafakla beraber herk koşulur. Saat 09.00 gibi hayvanlar iki saat kadar dinlendirilir. Bu arada hayvanlar otlar, da evden gelen yemekleri yiyerek dinlenir. Hayvanlar tekrar koşularak saat 14.30 a kadar çift sürülür. Sonra hayvanları alıp otlaklara götürür. Akşama kadar doyurur, akşam otlakta dinlenmeye çekilir. Hem hayvanlar hem de bunları otlatan insanlar dinlenir. Şarkışla karasal iklim olduğu için gece ile gündüz arasında sıcaklık farkı çok olduğundan hayvan otlatanların üzerinde yünden dokunmuş "Maşlak" denen giysiler bulunur. Gece 22 30 gibi kaldırılarak yeniden saat 02 00 ye kadar otlatılır. Bu saatten sonra tarlaya gelinir, orada hayvanlarda onları güden insan da sabah namazına kadar dinlenir, namazı ile birlikte yeniden çift koşulur ve tarla sürülmeye devam edilir. Böylece sürülecek tarlalar bitinceye kadar devam edilir. Herk sürmenin süresi genellikle 30-40 gün kadardır. Zaman zaman çiftin bazı parçaları kırılabilir. Bunlar köylerdeki ustalar tarafından ya tamir edilir ya da yenilenir. Sık sık aşınan demirler genellikle Şarkışla'ya götürülerek demirci ustalarına yaptırılır. Demirci ustaları bazı köylerde de bulunabilir (Örnek: Faraşderesi köyü). Bu ustalar sadece çift demiri yapmazlar, kazma, patla, nacak, keser gibi ev aletleri yapar ve ağızlarını keskinleştirirler. Tabi bu durumlar da işin aksamasına ve gecikmesine neden olmaktadır.

Gerek tohum ekerken, gerek herk sürerken çeşitli nedenlerle (Çiftçinin rahatsızlanması, hayvanının rahatsızlanması veya ölmesi vb.) işini zamanında yetiştiremeyenlere işini erken bitiren komşular tarafından yardım edilir. Kırsal kesimde bu tür yardımlaşma her zaman vardır.

Kağnı: Öküz arabası da denir. Ev ve tekerleklerden oluşan iki ana parça vardır. Tüm parçaları ağaçtan yapılır. Tabi kağnının da parçaları bir araya getirerek yapılması ustalık ister. Hemen her köyde bu işi yapabilen ustalar bulunur. Bazen de ustalar komşu köylerden de getirilebilir. Önceleri bu iş için ücret alınmazken sonraları ücret alınmaya başlanmıştır.

Kağnı Evi: Kağnının evi ve üzerindeki parçaları şöyle sıralayabiliriz:

1. Oklar: Yaklaşık olarak 400x16x18 cm. ebadında genellikle düzgün çam ağacından oluşan iki ağaçtır. Bu iki ağaç üçgen şeklinde bir uçlarından yontularak birbirine alıştırılırlar. Birbirine alışan kısım 50 cm. kadardır. Alışan oklar birbirlerine çemberle sarılır. Ayrıca yedecekle de tutturulur. Oklar birbirinden ayrılarak geriye doğru açılır. İki okun arka uçlarının arası yaklaşık 130-150 cm. kadardır. Yani tabanı 150 cm. kenarları 350 cm. olan bir üçgen gibidir.

2. Yedecek ve dayak: Okların birlerinden ayrılmaya başlayan kısmında iki okta birbirine karşı delinerek, 40x3x2 cm. ebadında meşeden yapılmış bir ağaç çivi geçirilir ki bu çiviye yedecek adı verilir. Yedeceğin görevi iki oku birbirine bağlamak, dayak zincirinin halkasının takılması, boyunduruğun kayışla kağnıya bağlanmasına yardımcı olmaktır. Yedeceğin okların ortasında kalan kısmına bir demir halka ve 35 cm. uzunluğunda zincir takılır. Bu zincirin diğer ucu kol kalınlığında 140 cm. uzunluğunda sağlam bir ağaca çivilenir. Bu ağaca dayak adı verilir. Kağnı yürüdükçe yerden sürünür. Dayağın görevi kağnı durduğu zaman okları altına dayanarak okların durmasını sağlamak yani kağnıyı ayakta tutmaktır.

3. Köpler kazıklar ve tahtalar: Yedecekten 170 cm. kadar ilerden okların üzerinden birer delik delinir. Okların üzerine gelecek şekilde; 180x15x3 cm. ebadında bir tahta konur. Tahta da okun delikleri üzerine gelecek şekilde delinir. Bu deliklerden 4x5x30 cm. ebadında meşeden yapılmış kazık denen ağaç çivi tahta ile birlikte oklara çakılır. Çivinin 5 cm.lik bölümü üstte, 5 cm.lik bölümü de altta kalır. Aynı ebatta bir tahtada okların bitimine 10 cm. kalacak şekilde arka kısmına çakılır. Bu tahtalardan ön taraftakine ön köp, arka taraftakine de arka köp denir. Ön köp okların iki yanından 60 cm. kadar dışarı çıkar. Arka köpte 20 cm. kadar dışarı çıkar. Ama köplerin uzunluğu birbirine eşittir. Ön tarafa çakılan kazıklara ön kazık arka taraftaki kazıklara da arka kazık denir. İki köp arası tahtalarla kapatılır.

4. Yastıklar ve Eğreler: Oklar köplerin ve tahtaların çakıldığı tarafa ters çevriliri.80-85 cm. uzunluğunda okların kalınlığında alıç ağacından yapılmış ağaçlar iki oka kazıklar arasını ortalayacak şekilde yerleştirilir. Bu ağaçlara yastık adı verilir. Yastıklara tam orta yerden 20 cm. aralıkla ikişer delik delinir. Bu deliklerden 5x4x50 cm. ebatlarında meşeden kazıklar çakılır. Bu kazıkların başları yastıktan 18 cm. kadar dışarıda kalır ki bu kazıklara "Eğre" adı verilir. Yastığın iki eğre arasında kalan 20 cm.lik kısmı hafif U şekline getirilir.

5. Boyunduruk: 200x10x5 cm. ebadında çam ağacından yapılır. İki ucuna 20 cm. ara ile ikişerden dört delik delinir. Buralardan zelve geçirilir. Boyunduruğun orta yeri iki yandan 5 cm. yükseltilir. Yüksekliklerin arasında 5 cm. kadar çukur bırakılır. Bu yükselti ve çukurdan kayış geçirilerek oklara sabitlenir. Kağnı kayışı sığır derisinden kuyruk yağı çalınarak kıvratılarak yapılır. Uzunluğu 150 cm. kadar olup bilek kalınlığındadır. Kağnı kayışlamanın bir tekniği vardır. Kağnı rastgele kayışlanmaz, bütün kağnılar aynı şekilde kayışlandığı için her çiftçinin kuralı öğrenmesi gerekir. Zelve, 50 cm. uzunluğunda 3,4 cm. çapında meşe sürgünü ısıtılıp kalıplara konularak yapılır. Zelvenin başında boyunduruğun deliğinden geçmemesi için topuz bulunur. İçe gelen zelveye hayvan koşulduktan sonra zelveleri birbirine tutturmak için sabit zelve bağı takılır. Zelve bağı sırım veya ipten örülerek yapılır. Hayvan koşulduktan sonra zelve bağlanır. Zelve bağlamanın da bir usulü vardır, rastgele bağlanmaz.

6. Karaçav: 7x7x120 cm. ebadında iki ağaç alınır. Karşılıklı 3 er delik açılır. Bu deliklere ön köple boyunduruk arası kadar uzunlukta üç ağacın başları sokulur. (Bunlara karaçavın kaburgaları denir.) aynı şekilde bir tane daha yapılır. Bu iki düzenek okların boyunduruğun yanındaki bölümünde birbirine girdirilerek okların arasına salınır. Ön köpün yanına da okların üzerine basacak şekilde bir tahta konur. Tahta delinerek karaçavın arka uçları buraya sokulur. Karaçav ekin sapı, ot ve çalı gibi kaba yüklerin taşınmasında kullanılır. Kullanılacağı zaman takılır. Gerekmediği zaman ise çıkarılır.

7. Arka (Art) Cereği: Arka uçları 50 cm. kadar yukarıya kalkık 4,5 -5 m. uzunluğunda iki cerekten oluşmaktadır. Arka tarafları kalkık uçlardan bir, yatay bölümde üç toplam dört kaburga ile birbirine geçmelidir. Bu cereklerin arka tarafı kağnının arkasından bir metre kadar geriye uzatılır. Ön uçları da karaçavın olduğu yerden oklara bağlanır. Art cereğinin ağaçlarının yabani kavaktan olması tercih edilir. Karaçav ile art cereği birlikte kullanılır. Amaç kağnının üzerinin genişletilerek daha çok ot, sap ve çalı gibi ağırlıkta hafif ve hacmi çok olan özellikle ekin saplarını taşımada kullanılırlar.

8. Cağlar: Kağnı evinin ön ve arka köplerinin oklara bağlandığı kazıkların üzerine iki taraflı olarak 8x8x150 cm. uzunluğundaki düzgün ağaçlardır. Sap, ot yüklerken çıkarılır. Çuval, taş gibi katı yüklerde kullanılır. Düzgün ve seyyar ağaçlardır.

9. Çeten: Kağnı evinin üzerine 8x8 cm.ve evin uzunluğu kadar iki ağaç paralel olarak konur. Aynı ebatta ön ve arka taraftan iki ağaçla birbirine giydirilir. Tabi kağnının evinde olduğu gibi ön taraf dar arka taraf geniş olur. Ağaçlar üzerine 15 cm. ara ile delikler delinerek kazıklar çakılır. Altta bulunan tapanların çam ağacından kazıkların meşe ağacından olması tercih edilir. Kazıkların uzunluğu eğer saman çeteni yapılacaksa 150 cm. kadar olur. Yok gübre çeteni yapılacaksa 90 cm. kadar olur. Kazıkların arası meşe, fındık, söğüt kavak ağaçlarının bir yıllık sürgünleri ile içli dışlı sepet örer gibi örülür. Çetenlerle tarlalara gübre ve içeriye saman çekilir. Kağnıya çeten konulduğu zaman Karaçav ve Art Cereği çıkarılır. Bunlar birlikte kullanılamaz.

Tekerlekler: Kağnı arabasının ikinci önemli bölümü tekerleklerdir. Tekerlekler aşağıdaki bölümlerden oluşmaktadır.

1. Havsutlar: Havsut çıralı çam ağacından ortası şişkin kenarlara doğru incelecek şekilde yapılır. Ortanın kalınlığı 15-20 cm. kadar olduğu halde kenarlarda bu kalınlık 4-5 cm. ye kadar düşer. Üç parçadan oluşur. Orta ve iki yan havsutlar. Bunlar birbirlerine içerden giydirilirler. Daha sonra daire şekline getirilirler. Dairenin çapı 100-120 cm. arasındadır. Tekerleğin tam ortasından 15x15 cm. ebadında bir delik açılır. Havsutlar ormanlık yörelerde yapılarak Şarkışla yöresine getirilip satılır.

2. Tekerlek demirleri: Bu demirler tekerleğin çapının ölçüsüne göre demirciler tarafından yapılarak tekerleğe geçirilir. Demirler havsutlara iyice oturur hiç oynamaz tekerlek döndükçe aşınan demirdir. Demirler, Tokat ve Sivas yapısı diye üzerlerindeki çizgilerden ayrılır. Demirler kolay aşınıp bitmez ancak havsutların kuruyup çekmesi ile boşalma olur ki buna demirlerin sürmesi denir yeniden sıkıştırılır. Daha dayanıklı olması ve sıcakta çıranın yağının erimemesi için havsutlara katran çalınır.

3. Mazı: 250 cm. boyunda 20 cm. çapında gürgen ağacından yapılır. İki başı dört köşe yontularak 10 cm. kadar dışarı çıkacak şekilde tekerlere sıkıca yerleştirilir. Tekerlerden dışarı çıkan başlarına

yarılmaması için çemberler geçirilir. Tam tekerden dışarı çıktığı yerden delinerek meşeden çiviler çakılır ki bunlara “Buylu” denir. Mazının tekerden 20 cm. ilerisine kağnı evinin yastıkları gelecek şekilde iki tarafına yerler yapılır. Kağnının evi buralara yerleştirilir. Mazı İki taraftan eğreler arasında kalır ve bu yuvada döner. Dönüşünü kolaylaştırmak için mazının bu bölümüne yağ, yoğurt, sabun gibi kaydırıcı ve kağnının gıcılamasını sağlayan maddeler sürülür. Bu maddeler kağnıda her zaman bulunması gereken manda boynuzundan yapılmış olan sonak (sabındırık) adı verilen kabın içerisinde hazırdır. Böylece kağnı tamamlanmış olur. Tabi hayvanları sürmek için övendere (meses) vardır.

Kağnının kullanımı yapacağı işe göre değişir. Üzerindeki araçların bazıları çıkarılır. Yenileri konur. Örneğin sap yüklenen kağnı ile saman çekilecek kağnının üzerindeki takımlar tabiî ki farklı olur. Sap yüklenecek kağnıda sap cerekleri ve sap merdiveni bulunur. Saman yüklenecek kağnıda ise saman çeteni konulur. Çuval, taş gibi katı maddeler yüklenecekse kağnının üzerinde sadece cağlar kalır. Kağnı üzerine yüklenecek yüke göre urgan denilen kalın iple sarılır. Kağnı urganlamanın da bir usulü vardır, rast gele sarılmaz. Urgan kendir denilen bitkinin liflerinden yapılır. En iyi urgan Kastamonu yöresinde yapılıp satılan urganlardır.

Döven: 180 cm. uzunluğunda 45cm. eninde 5cm.kalınlığında özel biçilmiş iki gürgen tahtadan yapılır. Tahtaların önü kalkıktır. Üstten ön orta ve arka olmak üzere üç kuşakla birbirine tutturulur. Ön kuşağın altından tahtaların üzerine gelecek şekilde delik bırakılır. Düvenin altına belli bir sıra ile çakmaktaşı çakılır ve zivtlenir. Düveni yapmak ustalık ister. 2,5 m. uzunluğunda 5,6 cm. çapında bir cerek hazırlanır. Cereğin ucuna bir zincir ve onun ucuna da halka takılır orta kuşağın altından geçirilerek sabitlenir. Diğer ucuna ise boyunduruğa takılacak aşağı doğru ağaç çivi konur. Bu düzeneğe “Sürüt” adı verilir. Bu sürüt düven boyunduruğuna takılır.

Kağnı ile getirilen sap (biçilmiş ekin) harmanın ortasına yığılır etrafına düven dolaşacak kadar saçılır. Hayvanlar koşularak daire biçimindeki ekin dövülür (sürülür) harmanda birden fazla düve de olabilir. Düven sapı ezdikçe ortadaki yığından yenileri saçılır. Ortadaki sap bittiğinde de sürülmeye devam edilir harman sürekli aktarılır saplar saman haline gelir buna “Malağma” denir. Ekin sap halinde iken dirgenle malağma haline gelince yaba ile karıştırılır. Malağma kıvamına gelince toplanır öbek yapılır. Böylece sürülme işi tamamlanır.

Öbekler rüzgarın esmesi ile küçük yabalarla savrulur. Tane ile saman birbirinden ayrılır. Saman samanlıklara taşınır. Tane elenir temizlenir kullanılacakları yere göre eve taşınır. Eğer o yıl saman çoksa samanlık almıyorsa bir tarlaya taşınarak koni şeklinde toplanır üzeri toprakla örtülür bu işleme “Loda” denir. Samanın az olduğu yıllarda loda açılarak saman kullanılır.

Harmanda kullanılan diğer araçlar: Anadut uzun saplı üç çataldır, kağnı yüklenirken aşağıdan sap verilir. Sap merdiveni kağnının önüne iki sap cereği ise arkasına dikilir. Kağnı yüklendikten sonra urganla sarılır mediven ve cerekler çıkarılır. Harmanda kağnı boşaltılırken anadut ve dirgen kullanılır. Düven sürülürken sapı dağıtmak ve karıştırmak için önce dirgen kullanılır. Sap malağma şekline geldikten sonra büyük yabalar kullanılır. Yığıla öbeğin savrulmasında sarum yabası denilen küçük yabalar kullanılır. Yabalar gürgen ağacında yapılmış olup satıcıdan alınır. Önceleri dirgenler iki çatal meşe ağacından yapılırdı. Daha sonra üç çatal demir dirgenler alınmaya başlanmıştır.

Unluk Hazırlanması: Un bir ailenin bir yıllık yiyeceğidir. Kişi başı ortalama 13 teneke (urupla) buğday un yapılır. Unluk hazırlamak için buğday suda yıykanır çul, kilim, çadır gibi sergilere serilerek güneşte kurutulur. 40-45 tenekelik çuvallara basarak doldurulur. Kağnılara yüklenerek değirmene götürülür oradan sıra alınır. Sırası gelince su değirmeninde üğütülerek eve getirilip yerine konur. Su değirmenleri en çok Yahyalı köyünden Bozkurt köyüne kadar uzanan Kaldırak çayı üzerinde ve Bağlararası köyünden Demiroluk köyüne kadar uzanan Akören Özü üzerinde kurulmuştur. Bunların dışında değirmenler de vardı. Değirmenler özel mülkiyet olup ücreti ile çalışırlardı. Yaklaşık 19 teneke bir teneke buğday alırlardı. Değirmenleri çalıştıran ustular ve onlara yardım eden sucular olurdu. Değirmen sahipleri genellikle varlıklı kişilerdi.

Bulgur Hazırlama: İhtiyaca göre buğday ayrılır (ortalama kişi başı 3,4 teneke ayrılır) Bulgur kazanı denilen 4,5 teneke buğdayı alabilecek büyük kazanlar vardır. Dışarıya ocak açılır ateş yakılır bu kazanlara buğday doldurulur üzerine su konur. Ocağın üzerine yerleştirilir. Kazan sırası ile birden çok da olabilir. Altta çalı çırpı diken yakılarak kaynaması sağlanır. Kaynayan kazandan buğday (hedik) dışarıya alınarak serilir. Ayrılan buğday bitene kadar devam edilir. Serilen hedik bir iki günde kurur. Kuruyan bulgur büyük taştan oyulmuş setenlerde karıştırılarak dövülür. Setenler daire biçimin dedir, hayvan koşularak çevrilir. Dövülen bulgur serilerek kurutulur savrularak kabuğundan ayrılır. Seten köyün ortak malıdır bu nedenle de sırası ile kullanılır. Çok sıkışık durumlarda haberleşilerek komşu köylere de gidildiği olur. Dövülmüş bulgur tahta üzerinde tek tek temizlenir: Elle çevrilen bulgur taşlarında çekilir Bir akşam köyün delikanlıları ya da genç kızları toplanarak eğlenceli bir şekilde imece usulü ile bulgur çekilir. Daha sonra bulgur çekme makinaları icat olmuştur.

Yarmaların yapılışı da bulgura benzer onlar az oldukları için köyün ortak malı olan küçük taş sokularda ağaç tokmaklarla gençler tarafından dövülür.

Hayvancılık: Köyde insanların geçimleri koşum hayvanları ile sağlanıyordu. Ailenin ekonomik durumuna göre bir çiften dört çifte kadar koşum hayvanı olurdu. Koşum hayvanı olarak çoğunluğu öküz olmak üzere manda ve at da koşulurdu. Ekin biçmenin harman sürmenin belli bir zamanı vardı. Tüm köylü bu zamana uyardı, birlikte hareket edilirdi. Köyün arazisi ikiye bölünür münavebeli olarak ekilirdi. Ekilmeyen tarafta hayvanlar otlardı. Meralar hayvanların otlamasına yetmezdi. Koşum hayvanları ekilen tarafta otlardı. Kalan hayvanlar herk tarafında otlatılırdı.

Hayvancılık köylerde pazara yönelik değil evin ihtiyacına yönelik yapılırdı. Hayvanlardan alınan ürünler aile içindeki tüketimi bile karşılamazdı. Her evin birkaç tane yerli ineği bulunurdu. İneklerin sütünden, yavrularından yararlanılırdı. Bu sütten yağ, peynir yoğurt gibi yiyecekler yapılırdı Bu yiyecekler evde aile içerisinde tüketilirdi. Pazarlanması söz konusu değildi. Yavrular iki yıllık olunca dişileri inek olur erkekler ise genellikle satılırdı. Yerli inekler ufak oldukları için erkek danalardan pek öküz olmazdı. Köyün inekleri için sığır çobanı tutulurdu. Sığıra iki yaşını geçmiş mallar ve atlar katılırdı. Sabah sığır bir yerde toplanır her aile mallarını getirir katardı. Akşam sığır gelince mallar evlere dağılırdı. Hayvanlar genellikle evlerini bilir ve gelirlerdi. Çobanın hayvanları gütme süreleri altı ay olurdu. Nisan ayı sonunda başlar Ekim ayı sonunda biterdi. Ücret olarak hayvan başı buğday verilirdi.

Köyde bir de dana çobanı tutulurdu. Buraya iki yaşından küçük mallar ve eşekler katılırdı. Koşulları sığırın koşulları ile aynıydı. Çobanlar kendi köylerinden olabileceği gibi yabancı yerlerden de olabilirdi.

Koyunculuk: Koyun keçi gibi küçükbaş hayvanlara DAVAR adı verilir. Köylerde hemen her evde davar bulunurdu. Ailenin ekonomik durumuna göre davar sayısı olurdu. Davarlar köyün içerisindeki barınaklarda ya da daha çok davarı olanlar köyün dışındaki arazide yapılmış olan ağıllarda kışlatılırdı. Davarlar yazın 500 – 600 hayvanlık sürüler halinde otlatılırdı. Bir köyde birden fazla sürü bulunabilirdi. Sürünün çobanları Nisan son dualar edilerek koç ve tekeler davara katılırdı. Kasım ayı başına kadar tutulurdu. Çobanlara ilk zamanlar genellikle ücret olarak kuzu verilirdi. Bir sürü duruma göre 25-30 kuzu karşılığı güdülürdü. Kasım ayı koç ayıdır çobanlar sürüyü bırakır üç beş ev birleşerek davarlarına koç ve teke katardı. Koçu tekeyi daha çok davarı olanlar beslerdi. Ortalama 30-40 koyuna bir koç bulundurulurdu. Keçi sayısına göre de teke bulunurdu. Koç ve tekeler Ağustos sonlarında sürüden ayrılır gündüzleri dana çobanına katılır, akşamları yemlenirdi. Kasım ayı başlarında koçlar ve tekeler süslenir birlikte davar katacak komşular toplanır toplanır, dualarla koçlar ve tekeler davara katılırdı. Artık günümüzde koç daha erken katılarak kuzu erken alınmaktadır. Gerçekte kuzu alma (Döl Ayı) Nisandır. Eskiden kış koşulları düşünülerek bu şekilde ayarlanmıştır. Koyunlar sağılır kalan sütü kuzular emerdi. Ayrıca kuzu çobanları tutulurdu. Günümüzde koyunlar sağılmıyor kozu ile birlikte otluyor kuzu istediği zaman emiyor. Bu nedenle kuzular daha çabuk gelişiyor ve erken satılıyor.

Kümes Hayvanları: Her ailede mutlaka tavuk bulunurdu. Tavuk kuluçkaya yatırılarak aile tarafından üretilirdi. Mayıs ayında kuluçka çıkarılır civcivler ekim ayına kadar büyürdü. Ancak çıkan civcivlerin üçte biri ancak kalırdı. Sık sık hastalık (kıran) gelir köyün tüm tavuklarını öldürürdü. Tavukların bir düşmanı da tilkilerdi. Kümese giren tilkiler tüm tavukları boğardı. Bu nedenle kümesler korunaklı yapılır her gün akşam tavuklar girdikten sonra kapı ve pencereleri ev halkı tarafında kontrol edilirdi. Bazı ailelerde hindi, kaz, ördek gibi kümes hayvanları da bulunurdu. Ayrıca evler toprak damlı ve duvarlar kerpiç olduğu için çok fare olurdu. Farelerden korunmak için her evde en az bir kedi bulunurdu. Köylerde yeteri kadar da köpek olurdu.

Arazi münavebeli olarak yarısı bir sene diğer yarısı ertesi sene ekilir. Ekilmeyen taraf nadasa bırakılır ve Haziran ayında herk edilir. Arazi yöre olarak:

Mevkiler: Yamaç, Kaçak, Böyüköz, Çamali, Uzungüney, Kösebağ, Çaykara, Gölyeri, Güney, Eğrek ve Turnadağı birinci yıl ekilir. Kalenindibi, Çapul, Öziçi, Yazı, Bucak, Gemi-damı, Çallıburun, Eşmeburnu, Kırgı, Çatalardı, Cingöz, Kızılkuyu ise ikinci yıl ekilir. Arazi Kızılırmak boyundan itibaren güneye doğru Turna dağlarına kadar yükselerek gider. Arazi dalgalıdır, çok dağlık sayılmaz Sulu arazi yok denecek kadar azdır. Irmağın suyundan yararlanılsa da tuzlu olduğu için verim alınmaz.

Yörenin iklimi karasal iklim olduğu için yazlar sıcak ve kurak, kışlar uzun kar yağışlı geçer. Yağmurlar daha çok bahar aylarında yağar. Tabii bitki örtüsü boz kırdır. Soğuklar erken düşer Ekim ayından itibaren kırağı düşmeye başlar. Aralık ayında kar yağışı başlar. Karın yağması ile hayvanlar barınaklara alınır. Erkekler sabah akşam hayvanları besler sular altını üstünü temizler. Karın yağdığında çatısız üzeri toprak olan damların karları sıyrılır. Hanımlar evde kendi koyunlarının yünlerinden

hazırladıkları iplerle çul, çuval, kilim, halı dokurlar. Kışın yapılan işler bunlardır. Mart ayı sonlarında yazlık (arpa, yulaf, mercimek vb.) tohumlar ekilmeye başlanır. Bahçesi, bostanı olanlar toprağı hazırlar ve ekerler. Davarlar dışarıda otlatılmaya başlanır. Nisandan itibaren yavrularlar. İnekler daha çok ocak şubat ayında yavrularlar. Mayıs ayında davar ve sığır çobanları tutulur. Koşu malları dışarıda otlatılmaya başlanır. Koşu mallarını genellikle 8 ve daha yukarı yaştaki çocuklar tarafından otlatılır. Her çocuk kendi mallarını otlatır. Küçük çocuğu olmayanlar da ücret karşılığı komşu çocuklarına otlattırırlar. Köyde boş kalan delikanlılar Mersin ve Kayseri'ye çalışmaya giderler. Haziran ayında herk (nadas) koşulur bir ay kırk gün herk sürülür. Herk karasabanla sürülür ailenin kaç çift öküzü varsa o kadar da sürücü lazımdır. Adamı eksik olanlar ücret karşılığı herkçi tutarlar. Herk sabah güneş doğmadan koşulur kuşluk (saat 9) vakti bir saat dinlenilir tekrar koşularak saat öğlen iki gibi o günkü iş tamamlanır. Bir çift öküzle ortalama günde iki dönüm yer sürülür. Saat öğlen ikiden sonra koşu malları dağa yaylıma götürülür. Akşama kadar otlatılır akşam dağda saat 22 ye kadar yatırılır kaldırılarak saat 4'e kadar otlatılır oradan tarlaya getirilir 5 e kadar yatırılır 5 te çift koşulur böylece yeni çalışma günü başlar.

Temmuz başlarında yaylaya gidilir. Yayla köyden 30 Km uzaklıkta Akdağlardadır. Ormanlık alandır çevrede Çanakçı, Hocabey ve Çakraz Köylerinin yaylaları da vardır. Güney batısında Cenaptal, kuzey doğusunda Davulalanı köyleri ile komşudur. Güneyinde Hocabey köyü yaylası kuzeyinde ise Çakraz (Yolkaya) Köyü yaylaları vardır. Geniş arazide ot ve su boldur. Köylü hayvanlarını alarak bir ay yaylaya göçer. Köyde yaylım kalmadığı için hayvanlar orada otlatılır. Yaylada her ailenin bir alaçık yeri vardır, her yıl aynı yerde konaklanır. Alaçıklar taş duvarla örülür üzerine kağnıların malzemesi konur üzerine de düz bir çadır bezi çekilir tek odalıdır. Her evden yaylaya hayvanları sağacak hanımlar koşu mallarını otlatacak çocuklar götürülür. Muhtar bekçi sürekli yaylada bulunur. Diğer insanlarda gelir giderler. Yaylada da bakir bir hayat yaşanır. Elektrik şebeke suyu alt yapı gibi hizmetler yoktur. Ortak köy çeşmeleri vardır. Ormandan yararlanılarak tarım araçlarının malzemeleri tedarik edilir. Günü dolunca Ağustos balarında yayladan inilir. Zaten köyde de ekinler biçilmeye başlanmış olur.

Ekinler biçilip yığınlar oluşturulduktan sonra harmanlar temizlenir. Sabah erkenden kağnılarla sap harmana getirilir. Döven koşularak sap sürülür. Döveni genellikle çocuklar ve yaşlılar sürer erkekler sap çeker ve harman aktarır. Saplar beli bir kıvama gelince öbek yapılır. Bir sapın sürülmesi 4-5 gün sürer. Öbek rüzgarda savrulur samanı ve tanesi ayrılır. Saman daha sonra samanlığa konur, buğday elenip temizlendikten sonra ambara konur. Harman sürme işi de Eylül başlarına kadar 40-45 gün sürer. Harman kalktıktan sonra alınan ürüne ve evin ihtiyacına göre unluk, bulgurluk, yarmalık buğdaylar ayrılır. Su değirmenlerinde un üğütülür, bulgur yarma yapılır.

Harman kalktıktan sonra evlerin kışlık ihtiyaçları başlar. Yazdan hayvan pisliğinden hazırlanan basma, yapma tezekler yakacak olarak odunluğa konur. Koyun barınağında oluşan tezekler kavlatılır kurutularak odunluğa yerleştirilir. Dağlardan toplanan çalı çırpı bahçelerde ki söğüt dalları doğranarak yerleştirilir. Samanın irisi de (kesmük) yakacak olarak kullanılır. Evlerin damlarına çoraklı toprak çekilerek damlamaması için loğlanır. (Loğ yuvarlak taşa sap takılarak yapılır.) Evlerin yıkık delik yerler varsa tamir edilir. Hayvan pislikleri çöplüklerden gübre olarak tarlalara çekilir.

Kış için büyük küplerle turşular kurulur. Dal turşusu (Pezik / Pancar saplarından yapılır) olmazsa olmazdır. Bostanı olanlar oradan olmayanlar da komşu köylerden turşuluk pancar satın alır. Dağ

armudundan (ahlat) alıçtan, domatesten, lahanadan, biberden turşu yapılır. Her evde yazdan hayvanların sütünden yağ, peynir, çökelek hazırlanır. Her aile nüfusuna göre komşu köylerden patates alır. Köye at arabası ile gelen Zilelilerden de pekmez alınır. Ayrıca evde erişte, kuskus gibi kışlık yiyecekler hazırlanır.

Köyde kasaptan pek et alınmazdı. Aile ölen hayvanlarının etini güneşte kurutur kışın tüketirdi. Belirli sayıda davarı ve malı olan ailede mutlaka hayvanlarda ölen olurdu. Fazla hayvan ölürse buzdolabı olmadığı için saklamakta zor olurdu. Komşulardan birinin büyük hayvanı (öküz, manda gibi) ölürse İhtiyar heyeti toplanır ölen hayvanın etini komşulara buğday karşılığı dağıtarak zararın bir kısmı karşılanmış olurdu. Aksi durumda etin saklanması ve korunması sorun olurdu. Belki bir iki aile kış için kıymalık kesebilirdi.

Düğün: Köylerde düğünler harman kalktıktan sonra güzün başlar yaza kadar sürerdi. Köylerde işsizlik sorunu yoktu. Her ailenin az çok arazisi ve hayvanları vardı. Halkın geçim kaynağı çifçilik ve hayvancılıktı. Bu nedenle insanlar çocuklarını 15-16 yaşlarında evlendirmeye çalışırlardı. Evlenmeler köy içerisinden olduğu gibi komşu köylerden de olurdu. Genellikle çocuklar birbirlerini tanırlardı. Önce kız istemeye gidilir karşı taraf olur derse birkaç komşu ve akraba ile kahve veya şerbet içilirdi. Çocuklar böylece nışanlanmış olurlardı. Nışanlık süresi duruma göre bir iki yıl sürerdi. Bu arada hısımlar alacaklarını vereceklerini kararlaştırırlardı. Çok olmamakla beraber ilk zamanlar başlık parası vardı. Oğlan tarafı düğün masraflarını hazırlar kız tarafı da kızın çeyizini hazırlardı. Kızla oğlan açıktan görüşemezlerdi, gizli gizli görüşürlerdi buna da biraz göz yumulurdu. İki tarafta hazır oldukları zamanda düğün kurulurdu. Düğün Pazar gününden başlar Perşembe günü biterdi. Oğlan tarafının yakınlarından bir düğün kahyası seçilir birde kahveci belirlenirdi. Tüm köy davet edilir düğün evinin kapısına bayrak dikilir. Emlak yöresinden davul ve zurnacılar gelir. Davul düğünün olmazsa olmazıdır. Bazı düğünlerde çift davul da çaldırılır. Aşık da getirilir. Yemekler yenir genç erkekler dışarıda genç kızlar da içeride halay çeker oyun oynarlar. Erkekler davul zurna eşliğinde oynarken kızlar içeride geniş bir yerde kendiler söyler kendiler oynarlar. Akşamları da düğün devam eder. Çarşamba günü düğüncü gidilir düğüncünün bir bayrağı bir de bayraktarı vardır. Kız tarafından da karşılamaya bir bayraktar eşliğinde gelinir. Birbirleri ile karşılaşır usulünce selamlaşırlar. Kız ailesi tarafından at yarışları ve pehlivan güreşleri düzenlenir. Ödülleri kız tarafı verir. Akşam karşılıklı oyunlar oynanır. Perşembe günü gelin alınır oğlan evine gelinir. Gelin ata bindirilir yanında da atlı yengeler bulunur. Gelin eve gelince dualarla indirilir. Perşembe günü yine at yarışları ve pehlivan güreşleri düzenlenir. Bu defa ödüller oğlan tarafında verilir. Düğüne komşu köylerde davet edilir onlardan gelenlerde düğün bitinceye kadar misafir evlerinde (köyde bir komşunun evi) kalırlar. Gelin başka bir köyden gelecekse Çarşamba günü giden düğüncü o köyde kalır düğün orada devam eder. Perşembe günü gelin alınarak oğlan evine gelinir. Yemek yenir kapıda dikili olan bayrak indirilir.

Bir köyde aynı zamanda iki düğün olmaz. Düğün yapacaklar birbirleri ile anlaşırlar. Arka arkaya devam ederler. Köyde sekiz on düğünün peşpeşe olduğunu biliyorum. Yani kış boyu devam ederdi. 1970'li yılların sonlarına doğru yurt dışı işçiliği artınca düğünlerde yaza alınmaya ve salonlarda günlük olarak yapılmaya başlandı.

Sünnetler Nisan ayında yapılır. Sünnetçiler Gemerek Alakilise (Eskiyurt) köyünden gelirdi. Her köyün sünnetçileri bellidir rasgele olmaz. Sünneti usta denilen yaşlıca birisi yapar. Sünnet yapılırken çalgıcı

oyun havaları çalar köçekler oynar gösteri yapar. Sünnet bitince yemek yenilir. Bir günde birkaç sünnet yapılır. Sünnetçiler köy görülmeye başlayınca davul çalarak geldiklerini belli ederler. Sünnet olacak çocuklar da kaçıp saklanmaya çalışırlar. Ama yine de yakalanırlar. Bizde Kirvelik yoktur, çocuğa hediyeler verilir.

Dini bayramlar: Sabahtan bayram namazına gidilir namazdan çıkınca sülalenin büyüklerinden birinin odasında toplanılır. Sofralar kurulur her evden gelen yemekler yenir. Büyüklerden başlanarak el öpülerek bayramlaşılır. Çay kahve içilir gençler yemek yenilen odaları dolaşarak bayramlaşılır. Gidilen her odada çay şeker sigara ikram edilir. Mezarlıklar ziyaret edilir. Kurban bayramın da yemekten sonra kurbanlar kesilir. Kurban bir davar ya da maldan paya girilir. Kurban etinin bir kısmı kurban kesmeyenlere dağıtılır. Bir kısmı ziyarete gelen eş dostla yenir. Kalanı da evin nüfusu tarafından tüketilirdi. Kurban bayramında da odalar dolaşılır bayramlaşılırdı.

Milli Bayramlar: Köye okul açılıncaya kadar milli bayramları bilmezdik. Okul 1956-1957 öğretim yılında açıldı. Daha önce 1932 yılında köye muallim gönderilmiş ve Hacı Aligilin odada ders yapılmış, sonra köylüler biz okul istemiyoruz diye okul yeri vermemişler, bunun üzerine muallimde köyden alınmış. Okul açılınca 39 erkek çocuğun kaydı yapıldı (kaydı yapılan öğrencileri okul numaraları ile Rahim Türkoğlu sayar). Kız çocuklarını okula yazdırmadılar. 1966 da öğretmen okulu son sınıfa geçtiğimde başta kendi kız kardeşim olmak üzere köyden on kadar çocuk yazdırdım bundan sonra kızlarda okula geldi. Ben köye 1975 yılında öğretmen olarak geldiğimde 150 öğrencinin yarısı kızdı. Kalecik köyü kökenli 160 kadar memurun yarısı kızdır. Her türlü memurumuz vardır. İçlerinde profesör, kaymakam, hakim ve doktor gibi yüksek memurlarımız mevcuttur. Okulumuz önce bir öğretmenle başladı öğren sayısı hızla arttı. Beş yıl sonra bir kısmımız Sivas'ta ortaokula yazıldık. Köyde ilk memur sanırım ben oldum. 1967 de Akçasu köyünde öğretmenliğe başladım. İlk öğretmenimiz Musa Akkoç, Mehmet Ertunç Ve Müezzin Karamandı. Bu öğretmenler bize milli bayramların önemini ve kutlanmasını öğrettiler. Bundan sonra da devam etti.

Askerlik: Askerlik çağına gelen delikanlılar önceden belirlenirdi. Yoklama yapılır muayene edilir, çağrı pusulası ile askere sevk edilirdi. Askere gidecek olan gençler hısım akraba ve komşular tarafından her gün bir eve yemeğe davet edilirdi. Askere gidecekleri gün sabah musalla da halk toplanır İmam Efendi dua eder askere gideceklerle helallaşılır ve yolcu edilirdi. Askerliğin süresi zamana göre değişti. Birinci Dünya Savaşı (Seferberlik) ve Kurtuluş Savaşı'na (Yunan Harbi'ne) katılmış yaşlıların olması askerliği çok önemli kılardı. Dönebilenler yedi yıl askerlik yapmışlardı. İkinci Dünya Savaşı döneminde savaşa fili olarak katılmasak da dört yıl askerlik yapmışlardır. Köyümüz Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşlarında yüzün üzerinde şehit vermiştir. Bu savaşlara katılıp dönebilen on kişi kadar vardı. Bunların savaş anılarını arkası yarın gibi dinlerdik. Bunlardan benim bilebildiklerim: Hacı Mehmet Şahbaz (Turan ve Memiş'in dedeleri), Musa Yıldız (Salim ve Kemal'in dedeleri), Mustafa Çıta (Fikri ve Zıya'nın dedeleri), Abdullah Çıta (Saadettin ve Faruk'un dedeleri), Yunus Aşık (Abdullah ve Gazi'nin dedeleri), Şükrü Karaca (Ahmet ve Teyfik'in dedeleri), Mustafa Arı (Fevzi ve Mahir'in dedeleri), Osman Kaya (Benim ve Talip'in dedemiz), Ali Osman Şeker (Zıya ve Hasan'ın dedeleri), Hüseyin Kaya (Hüseyin Kaya'nın dedesi), Kadir Şeker (Mehmet ve Kemal'in dedeleri).

Birinci Dünya savaşı ve İstiklal savaşı yıllarında Muhtar Süleyman Aşık'tır (Sülo Hocanın dedesi). En zor dönemde muhtarlık yapmış kağnılarla cephane askere yiyecek taşınmasında gençlerin asker olmasında büyük yararlık göstermiştir

Köyde eskiden muhtarlık seçimi yapılmazdı. Köyün ileri gelenleri toplanır mühürleri uygun birine verirlerdi. Muhtar olmanın belli koşulları vardı. Ekonomik durumu iyi olacak, misafir odası olacak, dışardan gelen hükmet adamlarını (jandarma karakol komutanı, tahsildar, nufusçu, bankacı vs.) ağırlayabilecek. Ayrıca köye gelecek dilençi ve sahipsiz kişileri de barındıracak. O zaman maaş falan yoktur. Köylüler senede ev başı birer teneke buğday verirlerdi. O nedenle muhtarlık pek istenen bir iş değildi. Ne zaman muhtarlık maaşlı oldu kıran kırana seçimler yapılmaya başlandı.

Köyde bir cami vardı, her yıl imam tutulurdu. İmamların ücretini köylü buğday olarak verirdi. Köy imamların maaşlı olması 1978 den sonra başladı. İmam tüm namazları kıldırır cenazeleri yur (yıkar) ve defnederdi. Düğünlerde ve toplu yapılan işlerde dua ederdi. Cenaze namazı musallada kılınır. Çatal yoldaki mezarlığa defnedilirdi. Hem mezarlıkta hem de cenaze evinde Kuran okunur baş sağlığı dilenirdi. Duyan komşu köylüler cenazeye yetişemez ise bir iki gün sora da baş sağlığı dilemeye gelirlerdi. Komşu köylerden gelenleri komşular misafir ederlerdi. Cenazenin durumuna göre cenaze evinde bir hafta kadar yemek yapılmaz komşular yemek getirirdi. Cenazeden bir iki gün sonra un helvası yapılır köye dağıtılırdı. Kırk gün sonra da "kırk giliği" yapılarak mezarda dağıtılırdı.

Günümüzde köyde bir cenaze olduğunda Sivas, Kayseri ve Şarkışla da bulunan köylüler ve komşu köylüler cenazeye katılırlar. İletişim kolay olduğundan araçta bol olduğundan katılanların sayısı çok olur. Cenaze genellikle öğle ve ilkindi namazını mütakip kaldırılır. Köyde yaşayan aile sayısı da 30 civarında olduğundan gelen kişilere yemek vermek mümkün değildir. Köyde de yemek yenecek yer olmadığından cenaze sahibinin bir yakını organize ederek etli ekmek ve helva dağıtılır. Böylece gelenler aç kalmazlar.

Köyün ortak malları: Yayla günü geldiğinde isteyen gider. Cami, okul binası, az denecek kadar mera, camiye yapılan bağış arazileri, mezarlık olarak sayabiliriz.

Halk yaz aylarında tarım ve hayvancılıkla uğraştığından pek boş zamanı olmazdı. Köyde on kadar oda dayalı döşeli olur Odaların tabanında hanımlar tarafından dokunan el dokuması halı, Duvarlarda el dokuması yastık. Köşelerde yün minder bulunurdu. Odalar sabah dokuzdan akşam yassı namazı kılınana kadar yakılırdı. Oda sahipleri hep aynı kişiler olmazdı zaman zaman kendi istekleri ile değiştiği olurdu. Kışın erkek nüfus bu odalarda toplanır oturur sohbet ederlerdi. Bolca savaş ve askerlik anıları anlatılırdı. Büyük şehirlere gidenler de gördüklerini anlatırlardı. Daha çok büyükler konuşurdu. Bazen de Hazreti Ali'nin, Batal Gazi'nin, Eba Müslüm'ün eski Türkçe ile yazılmış cenkleri okunurdu. Kışın hanımalar evde halı, kilim, çul, çuval dokurlardı. Köylünün hanımları boş kalmaz sürekli çalışırlardı.

Son yetmiş yılda bilinen sülaleler bunlar tabi bilmediğimiz unuttuklarımız da olabilir. Ayrıca birçok gencin adlarını da yazamadım. Çükü bilmiyordum. Onların adlarını tespit etmek için de özel çalışma yapmadım. Kalecik'ten dışarıda yaşayan en az dört yüz aile var. Bunlardan her yıl onlarca çocuk

yeniden katılmaktadır. Köy o kadar çok dağıldı ki insanlar yakın akrabalarının çocuklarını bile tanımıyorlar. Bu tespiti de aramak isteyenlere bir ipucu olsun diye yaptım. Başkaca bir iddiam yoktur.

Ben İlkokula giderken köyde 125 aile yaşıyordu. 1975 te öğretmen olarak geldiğim de 152 aile olmuştu. Bundan sonra köyden her yıl Yurt dışına ve yurt içine sürekli göç oldu. Bugün köyde yaşayan aile sayısı 30 kadardır. Bunların da içinde üretim yapabilenlerin sayısı on kadardır. Demek ki dün 152 aileyi geçindiren arazi bugün on aileyi zor geçindiriyor. Sizce bunda bir terslik yok mu mutlaka var. Artık günümüzde geçmişte yapılan tarım ve hayvancılık yapılamaz. Gelişmiş ülkeler nasıl yapıyorsa bizim de öyle yapmamız gerekiyor.

Eskiden beri tarımı geliştirme çabaları olmuştur. Toprak reformu yapılmak istenmiş, köy kent, tarım kent projeleri üzerinde çalışılmış ama çeşitli nedenlerle başarılı olunamamıştır. Tarımın ve hayvancılığın gelişmesi için acilen çiftlik sistemine geçilmesi, bu sistemin her yöreye uygun olarak hayata geçirilmesi gerekir. Bunu da hükümetlerin, devletin planlaması ve takibinin yapılması gerekir. Dün yapılamayanların bugün çok daha kolay yapılacağına inanıyorum.

Kaynak Kişi: Hilmi Kaya

16/04/1948 tarihinde Şarkışla'ya bağlı Kalecik köyünde doğdum. Köyde İlkokul olmadığı için okula iki yıl geç başladım. 1956 / 1957 yılında köye okul açıldı. 39 erkek öğrenci kayıt olduk. Kızları okula kayıt ettirmediler.1966 yılında öğretmen okulundayken başta kendi kardeşim olmak üzere kızları ben yazdırdım. İlkokulu köyde 1961 yılında bitirdim. Orta Okulda okumak için Sivas'a gittim. Selçuk ortaokulunda üç yıl başarılı bir şekilde okudum.

1964 yılında Sivas Öğretmen Okuluna girdim. 1967 yılında öğretmen oldum. İlk yıl Şarkışla Akçasu köyünde çalıştım. Askere gittim Giresun'a bağlı Bulancak'ın Bozat köyünde iki yıl er öğretmen olarak çalıştım. 1970 yılında Şarkışla'nın Yunusören köyünde iki yıl çalıştım. 1972 yılında Büyük Yüreğil Köyünde üç yıl çalıştım. 1975 yılından itibaren Kalecik Köyüne (kendi köyüme) geldim. Beş yıl da bura da kaldım. Öğretmenlik dışında köyün toplumsal işleri ile de uğraştık. Köye yol su ve elektrik gelmesini muhtarlarla birlikte sağladık. 1980 yılında Şarkışla İnönü İlk Okuluna başladım. Böylece 13 yıl köyde çalıştım. Beş okul değiştirdim hiç yolluk alamadım.

1975 te Gazi Eğitim in Sosyal Bilgiler bölümüne girdim. Hem çalıştım hem okudum. 1984 tarihinde İlköğretim Müfettişliği sınavına girdim. İstanbul'da bir yıl kurs gördük. 1988 Temmuz ayında Zonguldak İline Müfettiş olarak atandım. Üç yıl çalıştıktan sonra Sivas' geldim 20 yıl da Sivas'ta çalıştım. Sivas'ta okulu olan köy kasaba ve şehir her yerine gittim. 2011 yılında İstanbul'da çalıştım 2012 yılında 20 Ağustosta 44 yıl 11 aydan emekli oldum.

Derleyen: Öğr.Gör. Deniz Karakurt